

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 811.161.2'282(477.83-22)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2026.40.17>

Тетяна ЯСТРЕМСЬКА, д-р філол. наук, ст. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0001-9619-7730

e-mail: tetyana.yastremska@gmail.com

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів, Україна

ДІАЛЕКТОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРОРЕГІОНУ: РУДКІВЩИНА

Вступ. *Актуальність дослідження мікрорегіону Рудківщина, що охоплює терени Рудківської міської територіальної громади Самбірського району Львівської області, зумовлена недостатнім опрацюванням цього регіону в українській діалектології, а також потребою фіксації живого мовлення в умовах швидкого зникнення традиційних діалектних рис. Метою статті є комплексний опис діалектних особливостей говірок Рудківщини та визначення їхнього місця в системі південно-західного наріччя української мови.*

Методи. *Матеріал зібрано під час фольклорно-діалектологічної експедиції в семи населених пунктах мікрорегіону із застосуванням експедиційно-польового методу. Використано спеціально укладений питальник, зорієнтований на фіксацію усної історії та мовної ідентичності. Аналіз здійснено з урахуванням даних лінгвогеографії, порівняльно-діалектологічного та описового методів, а також із залученням результатів попередніх діалектологічних студій суміжних регіонів.*

Результати. *На підставі проведеного аналізу виявлено, що говірки Рудківщини належать до наддністрянського говору галицько-буковинської групи південно-західного наріччя, водночас у крайніх населених пунктах на заході виявлено риси перехідних наддністрянсько-надсянських говорів, а на півдні – наддністрянсько-бойківських говорів. Схарактеризовано фонетичні й морфологічні особливості говірок, зокрема вокалізм, консонантизм, архаїчні форми словозміни іменників, займенників, числівників та дієслів. Записані тексти засвідчують варіативність мовних рис і збереження елементів традиційної мовної системи.*

Висновки. *Дослідження підтверджує ефективність мікрорегіонального підходу для окреслення діалектних меж і смуг перехідності. Зібраний матеріал становить цінну базу для укладання словника Рудківщини та подальших лінгвогеографічних і міждисциплінарних студій.*

Ключові слова: *українська діалектологія, південно-західне наріччя, наддністрянський говір, перехідні говори, фонетичні риси, морфологічні риси, усна історія.*

Вступ

Об'єктом дослідження діалектолога можуть бути одиниці різних рівнів: ідіолект, говірка одного села / міста, говірка етнографічного регіону (Покуття, Буковина) чи адміністративно-територіальної одиниці (Закарпатська обл., Рахівський р-н), а також говір як цілісна система. Кожне таке дослідження становить невід'ємний сегмент вивчення єдиної діалектної системи української мови. Особливо актуальним є вивчення мікрорегіону, що дає змогу, з одного боку, системно й детально обстежити територію, звузивши мережу населених пунктів, а з іншого – характеризується спільним історико-культурним підґрунтям і водночас діалектними особливостями.

У статті представлено результати обстеження мікрорегіону Рудківщини (Рудеччини), що охоплює терени Рудківської міської об'єднаної територіальної громади (ОТГ) Самбірського району Львівської області. Пропоноване дослідження зумовлене недостатнім опрацюванням цього регіону в українській діалектології, а також потребою фіксації живого мовлення в умовах швидкого зникнення традиційних діалектних рис.

Мета статті – комплексний опис діалектних особливостей говірок Рудківщини та визначення їхнього місця в системі південно-західного наріччя української мови.

Методи

Діалектні матеріали зібрано експедиційно-польовим методом у семи населених пунктах Рудківської ОТГ: у центральній частині регіону – с. Вишня, с. Підгайчики; західній – с. Острів; південній – с. Сусолів, с. Подільці; північній – с. Никловичі, с. Орховичі. Записано 12 текстів загальною тривалістю понад 20 годин. Інформанти – здебільшого жінки (14 жінок, 1 чоловік), найстарша з яких – 1932 року народження.

Для фіксації діалектного матеріалу Рудківщини використано спеціально укладений питальник, зорієнтований

на фіксацію усної історії та мовної ідентичності. Метод усної історії набуває популярності завдяки міждисциплінарності, що зумовлює різноаспектний аналіз історичних наративів (детально про застосування методу усної історії у діалектологічних студіях див. Османова, 2025).

Питальник містить п'ять тематичних блоків:

- дитинство (ігри та забави в дитинстві, обов'язки вдома, свята у вашій родині, релігійні, родинні, державні, Шевченківські вечори, навчання в школі, улюблені предмети в школі, мова навчання, національність та походження вчителів, дозвілля);

- молодість та зрілі роки (здобуття професії, молодіжна культура в селі, культурні заходи, осередок "Прогресу", Народний дім, праця після навчання, СРСР і часи після проголошення незалежності України);

- соціальні та культурно-релігійні аспекти (святкування Різдва та Великодня колись і тепер, дії радянської влади, церква в селі в радянські часи, нові тенденції та впливи та ін.);

- сторінки історії (історія села, голодомор, "перші совети" 1939 р., Друга світова війна, Червона армія, УПА, Армія Крайова, німецька окупація, депортації, репресії в родині, еміграція, повоєнний час, радянська влада, причини сучасної російсько-української війни й очікування щодо її завершення);

- мова й ідентичність (специфіка мовлення мешканців села порівняно з мовою радіо чи телебачення, належність до етнографічної групи (на думку інформантів), збереження давніх звичаїв у родині, ставлення односельчан до прибулих з інших регіонів, зокрема до внутрішньо переміщених осіб, які особливості їхнього мовлення та ін.).

Аналіз здійснено з урахуванням даних лінгвогеографії, порівняльно-діалектологічного та описового методів, а також із залученням результатів попередніх діалектологічних студій суміжних регіонів.

Результати

У дослідженні мовних особливостей певного регіону важливими й обов'язковими є знання історії, без яких неможливо розкрити контексти – як історичні, так і семантичні, адже складно зрозуміти, яке значення вкладають у слова носії мови. Історія Рудківщини доповнює й деталізує історію краю та України.

Про села цього регіону архівні матеріали фіксують інформацію від XIII–XVI ст., хоча археологи під час розкопок у північно-східній частині Самбірського району виявили комплекс пам'яток, серед яких знахідки з періоду бронзи, раннього заліза, пізньоримського часу, черняхівської культури, а також середньовіччя – від XI до XIV ст. (Гавінський, & Лукомський, 2013, с. 243–249).

Про цю територію чимало інформації зберігають історичні архіви, згадуючи, "соляний" шлях з Дрогобича до Львова, який проходив в XIV ст. через с. Погірці, Подільці, Сусолів; важливі торгові шляхи, які пролягали через Рудки – Підгайчики – Комарно (Лев, 1987, с. 32–37); дарчу грамоту 1284 р. про право власності для заснування сіл Шептичі і Воцанці у Самбірській волості (Купчинський, 2004, с. 381), передання шляхтичам сіл, серед яких Никловичі та Орховичі, яке затвердив 1361 р. король Польщі Казимир III (Акта..., с. 6) та ін.

Сучасний центр громади – м. Рудки – в XIV ст. було присілком с. Бенькова Вишні (нині с. Вишня), яке цікаве й відоме тим, що там розташований палац Фредрів-Шептицьких, де мешкав граф Олександр Фредро (комедіограф, поет, посол Галицького сейму) – батько матері митрополита Андрея Шептицького. Саме польській шляхетській родині Фредрів належала більша частина підміських земель від 1753 р. (Лев, 1987, с. 27, 187, 217).

Поселення Рудки відоме від 1472 р., а назву містечка утворено від слова *рудка*, що відоме зі значеннями 'заболочена низина', 'іржаве болото', 'місцевість із болотною рудою' (Котович, 2021, с. 351).

Запити діалектного мовлення фіксують перекази про Першу світову війну здебільшого з других чи третіх вуст, дитячі спогади про Другу світову і тривожне співпережиття подій російсько-української війни в очікування дітей та внуків із фронту. Чимало історій пов'язано із повстанським рухом під час Другої світової війни, оскільки рух опору німецькій владі на Рудківщині був представлений трьома напрямками: радянським (Червона армія), польським (Армія крайова, пол. *Armia Krajowa*, збройні сили польського підпілля), українським (загони самооборони, а від кінця 1942 р. – загони УПА). Зафіксовані усноісторичні наративи репрезентують різні аспекти боротьби за волю України.

Рудківську міську територіальну громаду Самбірського району Львівської області створено в жовтні 2017 р. До її складу увійшли м. Рудки та 10 сільських територіальних громад, які охоплюють 33 населені пункти. Кількість населення станом на 1 січня 2025 р. становить 25,3 тис. осіб (РМТГ).

На карті говорів української мови говірки Рудківщини локалізовані в південно-західній частині поширення наддністрянського говору. Водночас варто відзначити, що ці терени демонструють перехідні діалектні смуги, окреслення й уточнення яких із врахуванням динаміки функціонування говорів є складним завданням. Крайні західні населені пункти (Купновичі, Ваньковичі, Острів) розташовані в смузі перехідних наддністрянсько-надсянських говірок. До прикладу, М. Пшеп'юрська-Овчаренко до мережі надсянських залучає с. Купновичі: "в Рудецькому повіті: 58) Пиняни, 59) Купновичі" (Пшеп'юрська-Овчаренко, 2007, с. 216), а с. Ковиничі

Самбірського р-ну, яке Л. Хомчак та М. Глушко на підставі аналізу діалектних та етнографічних особливостей кваліфікують як надсянське, розташоване за 10 км від с. Острів і 7 км. від с. Ваньковичі (Глушко, & Хомчак, 2017, с. 274). Натомість південна частина мікрорегіону локалізована в межах наддністрянсько-бойківського суміжжя. Зокрема, межі поширення бойківських говірок професор Я. Пігер в "Atlasie gwar bojkowych" проводить орієнтовно за 10 км від обстеженого регіону (AGB), а мережа "Atlasu ukraińskich gwar pndaśkich" охоплює с. Райтаровичі (сучасна назва – Верхівці) та Пиняни, як розташовані в смузі перехідності бойківського та надсянського говорів (AUGN, 2017, т. I). Зауважимо, що етнографи кваліфікують цей мікрорегіон як Бойківщину (Глушко, 2018, с. 12).

Мережа "Атласу української мови" охоплює два населені пункти Рудківської ОТГ – с. Загір'я (№ 250) і с. Чайковичі (№ 255) (АУМ, 1988, с. 94, к. 1), що дало змогу простежити динаміку діалектних явищ від середини ХХ ст. і дотепер.

Для аналізу Рудківщини в контексті діалектологічних студій важливими є праці Г. Шила, Я. Пури, К. Кисілевського, О. Горбача та ін.

Узагальнений аналіз південно-західних говорів української мови на північ від Дністра подано в монографії Г. Шила "Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра" (історіографія, класифікація та опис фонетичної та морфологічної систем, діалектні тексти, словник), у межах яких автор розглядає наддністрянські, надсянські, перехідні до волинських, південноволинські говірки (Шило, 1957). Говірки Рудківщини дослідник виокремлює в межах наддністрянського говору, хоча до мережі населених пунктів "Наддністрянського регіонального словника" (Шило, 2008) їх не залучено, натомість подано інформацію із сіл Самбірського р-ну, розташованих ближче до меж поширення бойківських говірок. Варто зауважити, що ареал фіксації діалектного матеріалу виходить далеко за межі локалізації наддністрянського говору й охоплює дані із суміжних діалектів.

Я. Пура в монографії "Говори Західної Дрогобиччини" (Пура, 1958) виділяє на сході регіону пункти, що характеризуються надсянськими рисами. Це, за тогочасним адміністративним поділом, говірки північної частини Краковецького і північно-західної частини Рудківського районів, де фонетичні чи морфологічні особливості характеризують надсянський говір (пор. Пура, 1958, с. 9, 15, 47).

К. Кисілевський у праці "Мовні особливості наддністрянського гнізда" (Кисілевський, 1962) на підставі аналізу говірок околиць Рогатина, Ходорова, Миколаєва, Бібрки, Винник, Перемишлян, Бережан, Підгаєць, Бучача, Чорткова, зазначає, що наддністрянський діалект "на заході він переходить у надсянські говірки коло Билич, Райтаревич, Хлиплів, Рудок [виділення моє. – Т. Я.]" (Кисілевський, 1962, с. 286).

Важливими для порівняльного аналізу є аналіз суміжних районів. Ідеться передусім про працю О. Горбача "Говірка Комарна й Комарнянщини" (Горбач, 1987), оскільки ця територія географічно й історично є найбільш близькою до обстеженого мікрорегіону. Як зазначив О. Горбач, "говірка Комарнянщини належить до південно-західного гнізда наддністрянського говору, що межує на південному заході й заході смугою перехідних до бойківських і надсянських" (Горбач, 1993, с. 315).

Д. Бандрівський, аналізуючи говірки Підбузького району Львівської області, які розташовані на південь від Рудківщини, вважав "до певної міри перехідними від

бойківських (і взагалі карпатських) до наддністрянських" (Бандрівський, 1960, с. 3). За сучасним адміністративним поділом говірки Підбузького району належать до Дрогобицького району Львівської області (здебільшого до Східницької селищної територіальної громади).

У контексті студій наддністрянського говору варто згадати низку праць З. Бичка (Бичко, 1997; 2000).

Отже, дослідження мікрорегіонів є радше давньою традицією вивчення діалектної системи, до якої варто повертатися.

Загалом аналізовані говірки значною мірою підтверджують діалектну специфіку говорів південно-західного наріччя, вирізняючись на різних рівнях мови (для порівняння подано карти другого тому АУМу та покликання на найновіше науково-навчальне видання Н. Глібчук та О. Костів "Українська діалектологія").

Із-поміж **фонетичних** рис варто виокремити такі найважливіші:

- артикуляція звука [а] як [е], [и] чи [і] незалежно від наголосу після м'яких і шиплячих приголосних: *ўз'єти // ўз'ўти, д'єкувати // д'ўкувати, д'єўїт // д'єўїт' // д'єўїат', п'їт // п'їт', шч'їст'а // шч'їст'ї // шч'їст'є, запр'їтї, веч'єр'їти та ін.* (АУМ, кк. 38, 41, 42; УД, 2024, с. 101, 109), інколи навіть у межах ідіолекту виявлено (як паралельні) форми без переголосу: *д'єкувати // д'ўкувати, пам'їат'їти // пам'їат'їти // памн'їтати, п'їєт-ниці'а // п'їатниці'а, ўз'єла // ўз'ала;*

- укання – наближення [о] до [у] ([оу]: *во'ўда, ро'ўд'єна // руд'єна, сул'отки, мо'ўр'ос, гул'ўпка, туб'ї, чурн'їти* (АУМ, кк. 55, 55а; УД, 2024, с. 101, 111);

- ненаголошений звук [е] артикуляційно підвищений до [и] ([и^е, е^и): *не'ўд'їл'а, те'ўпл'о, пол'є // пол'и^е, се'ўл'о // си'єл'о, їа лиж'у* (АУМ, к. 37; УД, 2024, с. 101);

- давні сполуки *гы, кы, хы* часто реалізуються як *г'ї (г'є), к'ї (к'є), х'ї (х'є): к'їш'єн'а, восибн'ак'ї 'осібняки', бур'ак'є, широк'її, х'єт'риї // х'ит'рий, як'її* (АУМ, к. 20; УД, 2024, с. 113);

- протетичні приголосні, зокрема [в]: *во'с'їн', ву'с'їнн'ї, во'є'їрок, вото'во' 'оте, ось це', восибн'ак, во'бі'об'ї, обид'ві', обид'ві', водина'їц'ат', до ву'б'їда, вул'її 'олія'* (АУМ, кк. 124–126; УД, 2024, с. 101, 112–113);

- початкове [и]: *їна'ч'єй (т'р'о'шка ж'їли їна'ч'єй);*
- відсутність заміни етимологічного [о] на [а]: *бо'г'ат'її, бо'г'ато, гор'їч'єч'її* (АУМ, к. 59);

- давні сполуки *р'ь, р'ь* реалізуються як [ир]: *кир'є'ав'її, кирн'їц'а, л'ь – як [ли], [ле]: сли'за, сл'єзи* (АУМ, кк. 68–71; УД, 2024, с. 115);

- оглушення дзвінких у кінці складу перед глухими і в кінці слова: *ст'єшка, л'їшко, л'їшка, т'єшко, хл'їп, мо'ўр'ос, сул'отки, гул'ўпка* (УД, 2024, с. 114);

- кінцевий твердий [ц]: *к'їн'єц, хл'оп'ец, б'о'хун'ец, т'ан'ец, укр'ай'їне'ц* (АУМ, к. 98; УД, 2024, с. 101, 115);

- диспалаталізація звуків [с], [ц] у суфіксах -с'к-, ц'к-: *во'їско, бандер'ов'ск'її, пол'с'к'її, н'їм'єц'к'її, р'ус'к'її, по-с'їл'с'к'її* (АУМ, к. 102; УД, 2024, с. 101);

- втрата довготи приголосних звуків перед [е], [ї], [а]: *жит'є, віс'їл'є, зад'ан'є, пом'азан'є, але також нас'їн'є, віс'їл'є* (АУМ, к. 94; УД, 2024, с. 115);

- рефлексія [р'] як [р]: *веч'єра, веч'єрати (// веч'єр'ати), гу'во'ру, гов'ор'ат, бур'ак* (АУМ, кк. 115–116; пор. УД, 2024, с. 114);

- спорадично в південній частині мікрорегіону зафіксовано збереження м'якості шиплячих [ш'], [ч']: *ж'їль 'жал'ь, ч'їс 'час'* (УД, 2024, с. 113)

- поява на місці [ї] епентетичних звуків [л] або [н]: *здо'ўро'ўл'а // здо'ўро'ўїє, памн'їт' // пам'їт', мн'єсо, пумн'єти 'пом'їяти'* (АУМ, кк. 75–76; УД, 2024, с. 101);

- редуція голосного [о] в ненаголошеній позиції у слові *хт'їти 'хотіти': їа хт'їла кап'ўсти си куп'ўти; їак мен'є хт'їли, їа їїх не хт'їла, а котр'ї я хт'їла, мен'є не хт'їли та ін.*

У системі словозміни **іменника** засвідчено такі особливості:

- у Р.в., Д.в. та М.в. одн. іменники ж.р. мають давнє закінчення -и: *ў капл'їци, ў крий'їўци, на земл'ї, ў меж'ї, ў р'їц'ї, ў ст'їни, до см'єрти* (АУМ, к. 172; УД, 2024, с. 116);

- в О.в. одн. іменники I відміни ж.р. мають закінчення -ов ([-оў]), -ев ([-єў]), спорадично – -ом, -ем: *но'г'оў, гол'ов'оў, рук'оў, земл'єў (то п'їд земл'єў), п'їд б'їлоў бер'єзоў, вона з дочк'оў ж'їла, рак'єта л'єт'їла над мо'їєў х'атоў, п'їд к'ўхнеў; з кол'їжанком, з Г'ан'ком, за к'ўпом г'ноў* (АУМ, кк. 170–171; УД, 2024, с. 102, 116);

- у Р.в. мн. іменники I відміни ж.р. мають закінчення -ів [-їў]: *сл'ўжб'їў, м'ўх'їў, хат'їў, мо'ўл'їт'є'їў; з їак'їхос' об'ласт'їў тут пр'їїзд'їли* (УД, 2024, с. 116);

- у Д.в., М.в. одн. для іменників II відміни ч.р. характерне збереження давнього закінчення -ови (-єви): *мо'нахови, отц'єви, кн'аз'ови, т'урк'ови* (АУМ, к. 177; УД, 2024, с. 116);

- у М.в. одн. іменникам II відміни ч.р. та с.р. властиве давнє закінчення -и: *ў к'їн'їц'ї, ў м'їс'а'ци, на м'їс'ци, на лиц'ї, ў пол'ї* (АУМ, к. 182; УД, 2024, с. 116);

- в О.в. іменники II відміни с.р. і ч.р. м'якої групи мають закінчення -ом: *дош'ч'ом, кон'ом, пал'ц'ом, пол'ом // пол'ем, с'єрц'ом // с'єрц'ем* (АУМ, кк. 180, 185; УД, 2024, с. 116);

- закінчення -ий [-її] у Р.в. у словах на зразок *л'уд'її, д'їт'її* (АУМ, к. 197);

- збережено форми двоїни (часто як варіантні): *дв'ї руц'її, жін'ц'її, д'ївч'їн'її, а також дв'ї д'обч'її* (пор. АУМ, к. 257).

Прикметники (та порядкові **числівники**) переважно мають тверду основу: *п'їзнії (чис), тор'їшнії (с'н'їє'х), тр'єтії (клас), кра'їна (х'ата)*. Зафіксовано стягнені закінчення у Д.в., М.в. одн. прикметників та ад'єктивних займенників: *л'єр'ши госп'одар, п'їд'їп'їни св'ящ'єнн'ик, так'ї б'єрег, так'ї л'адн'ї ден'* (АУМ, к. 220).

Діалектні форми **числівників** відрізняються від літературних насамперед фонетичними особливостями і зберігають найбільш архаїчні ознаки української мови, а саме: у мовленні старшого покоління збереження форми *їїд'єн (їєд'єн) 'один'*, форм *шт'їр'ї // шт'їри 'чотири'* (АУМ, кк. 225, 227). У структурі складних числівників м'який приголосний [д] перед приголосним переходить у [т] або зникає: *одина'їц'їт', двана'їц'їт', в'їс'їмна'їц'їт', дв'їц'їт';* також спорадично відсутній кінцевий [т], наприклад, *одина'їц'ї, двана'їц'ї, дв'їц'ї // дв'їц'їт'* (пор. АУМ, кк. 229; УД, 2024, с. 117). АУМ фіксує варіантні форми *дв'їсті, дв'їсто* (№ 250), *дв'їста* (№ 255) (АУМ, к. 231), однак у текстах домінують форми *дв'їст'ї, дв'їста*.

Характерні такі особливості вживання **займенників**, як: енклітичні форми особових займенників *я, ти* та зворотного себе у Д.в. одн.: *ми (ми бул'їло, сн'їло ми с'ї), ти (не в'їру ти)* (АУМ, к. 207; УД, 2024, с. 117); діалектні форми О.в. одн. займенників із закінченням -ов ([-оў]), -ев ([-єў]): *над'ї мноў, з неў, вказівного – теў (з теў д'їўчин'оў), присвійного – мо'їоў, сво'їоў, особовий займенник він послідовно репрезентують: у Р.в. одн. форми го, їїго (го пр'їбуло; їїго воз'їла), у Д.в. – му, їєм'ї (пр'їсн'їло му с'ї, від'ала їєм'ї), а в З.в. – него (крич'єла на н'єго); присвійні займенники м'її, св'її можуть вживатися у формах мо'їму, сво'їму (ч. і с. р.), мо'її, св'їїї (св'є'її) (ж.р.); вказівні займенників *той, цей* – у редукованих формах *тот'а, тот'о, тот'ї (тот'а д'їўчина; тот'о во'зеро)* (АУМ, кк. 208, 209, 213; УД, 2024, с. 117) тощо.*

Основні діалектні особливості дієслів:

- збережено давні форми інфінітива із суфіксом *-чи*: *пичі, помочі, тичі* (АУМ, к. 234);
- афікс *-с'а (-си, -с'і)* стоїть у пре- і постпозиції (за *руки с'і лалали, т'аанулс'і, їа си поставлу, но с'і сме-ркіє, їа закриваїу деєрі, бо я самá – с'і бойу*) (за даними АУМу, домінує в обстежених говірках форма *с'і*, у текстах фіксуємо варіанти *си // с'і* (АУМ, к. 248));
- у 3 ос. одн. II дієвідм. виявлено варіантні форми із твердим флексійним *т* та зі стягненим закінченням (*хóдит // хóди, прóсит // прóсе, рóбит // рóбе, дзвóне*), у формах мн. – із *т*: *бол'ат, прихóд'ит // прихóд'ат, л'уб'ит* (АУМ, кк. 235, 237, 239, 242; УД, 2024, с. 117); I дієвідміна – із твердим флексійним *т* (*печ'ут, дай'ут*) (АУМ, к. 242);
- у формах 3 ос. одн. у зворотних дієсловах відсутній флексійний *т* (*берéс'а, дівис'і, мен'і здайéс'а, шо йгог не булó*);
- у дієслівних формах мин.ч. виявлено залишки перфекта: *лижáла-м, пла́кала-м, ўже-м переж́ила, закрутила-м, шла-м, верну́ла-м сі* (1 ос. одн. ж.р.), *ході́ў-ім* (ч.р.); *так-смо прáтали, п'ишл́-смо, ўже-смо прáвили* (1 ос. мн.); *шо-с'те робі́ли* (2 ос. мн.) (АУМ, к. 245; УД, 2024, с. 102, 118);
- засвідчено форми давноминулого часу (*бу́ла вйшла зáмуш, бу́ла народі́лас'а, сто'їаў буў, бу́ли го'ворі́ли*);
- творення форм майбутнього часу на зразок *бúду косі́ў, бúду браў* (*// бúду косі́ти, бúду бра́ти*), *ма́ма бúде бі́ла, бúдут' с'і л'уди диві́ли* (АУМ, к. 244; УД, 2024, с. 102, 117–118);
- творення форм умовного способу за моделями: *ро'уби́ў би-м, даў би-м, даў би-с, ро'убі́ли би-с'те, ро'убі́ли би-с'мо* (*// ро'уби́ў би, даў би*) (АУМ, к. 249; УД, 2024, с. 118);
- дієслова наказового способу утворено за допомогою частки *наї* 'нехай, хай': *наї ми кров зал'є́є, наї вóзьме то* (АУМ, к. 251 (варіанти *неї // ниї*) та ін.

Варто наголосити, що виявити специфічні морфологічні риси та синтаксичні конструкції дають змогу тільки суцільно записані тексти, де мовець самостійно формує структуру речення.

На підставі аналізу діалектних текстів буде укладено словник говірок Рудківщини, який репрезентуватиме лексичні риси регіону, серед яких такі характерні для наддністрянського говору слова, як: *лі́шка* 'ложка', *ї́а́пко* 'яблуко', *бридв́анка* 'лист для випікання; деко', *патéл'н'а* 'скороворда', *пйец* 'піч', хóрий 'хворий', *хорува́ти* 'хворіти', *шеа́рґати* 'говорити незрозумілою мовою', *бан'эк* 'картруля', *бу́л'ба* 'картопля', *бо́хунец* 'буханка (хліба)', *вулі́й* 'олія', *до ста́рку* 'до старості', *відтам* 'звідти' та ін.

Дискусія і висновки

Мікрорегіон – це система, в межах якої простіше виявити інтегральні та диференційні риси, спільне та відмінне й пояснити їхню природу. Дослідження дає змогу виявити належність до конкретних говорів, а головне – окреслити смуги перехідних говорів завдяки щільності мережі та ґрунтовному обстеженню ареалу. Завдяки даним АУМ вдалося простежити динаміку діалектних явищ, засвідчивши їхню незначну нівеляцію під впливом літературної мови. Водночас разом зі старшим поколінням зникають і стираються унікальні діалектні риси.

Застосування методу усної історії дало змогу виявити різні інтерпретації тих самих історичних подій у розповідях мешканців різних сіл: за спогадами інформантів, близько 90 % мешканців села перебували в лавах УПА (с. Вишня), натомість у сусідньому

с. Підгірці – здебільшого в Червоній армії. Ці спостереження дали підстави для висновку, що нащадки вояків УПА від перших днів російсько-української війни пішли добровольцями на фронт.

Записані тексти (від кількох інформантів з одного села, а також із сусідніх сіл) репрезентують корпус спільних тем, які доповнюють і уточнюють питальник, уможливають перехресне опитування респондентів з того ж чи різних населених пунктів. Експедиційні записи зберігають не тільки діалектні особливості, а й підтверджують, уточнюють, пояснюють історичні факти.

Матеріали слугуватимуть надійною базою діалектних записів ХХІ ст. для зведеного *Словника українських говорів*, а запропонована методика може слугувати моделлю для аналогічних мікрорегіональних досліджень інших діалектних зон.

Отримані результати також підтверджують евристичний потенціал мікрорегіонального підходу в діалектології та засвідчують його продуктивність для окреслення й уточнення діалектних меж і смуг перехідності.

Джерела фінансування. Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

- АУМ: Матвіас, І. (Ред.). (1988). *Атлас української мови*. У 3 т. Т. 2: *Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі*. Наукова думка.
- Бандрівський, Д. (1960). *Говірки Підбузького району Львівської області*. Видавництво Академії Наук Української РСР.
- Бичко, З. М. (1997). *Діалектна лексика Опілля*.
- Бичко, З. М. (2005). *Наддністрянські говірки. Короткий словник*. Лідер.
- Гавинський, А., & Лукомський, Ю. (2013). До археологічного кадастру Львівської області: Самбірщина. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 17, 233–251.
- Глушко, М. (2018). Історико-етнографічне районування України: сучасний стан і наукові перспективи. *Народна творчість та етнологія*, 3(373), 9–21.
- Глушко, М. & Хомчак, П. (Упор.). (2027). *Надсяння: традиційна культура і побут (етнолінгвістичні матеріали)*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Горбач, О. (1993). Говірка Комарна й Комарнянщини. У О. Горбач, *Зібрані статті*. Т. V: *Діалектологія* (с. 157–171).
- Кисілевський, К. (1962). Мовні особливості наддністрянського гнізда. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*, 169, 283–297.
- Котович, В. (2021). *Назви міст України: лінгвокультурологічний словник*. Посвіт.
- Купчинський, О. (2004). *Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження*. Тексти. Наукове товариство ім. Шевченка.
- Лев, В. (Ред.). (1987). *Комарно-Рудки та околиця. Збірник історико-мемуарних, географічних і побутових матеріалів*.
- Османова, В. (2025). Усна історія як метод та як джерело діалектологічних студій. *Язык в regionie, region w języku*, 6, 371–387.
- Пура, Я. О. (1958). *Говори Західної Дрогобиччини*. Львівський державний педагогічний інститут.
- Пшепурська-Овчаренко, М. (2007). *Мова українців Надсяння*.
- РМТГ: Рудківська міська територіальна громада. <https://rudkivskagromada.gov.ua/prezentaciya-ukrainskoju-movoju-17-55-28-12-06-2025/>
- УД: Глібчук, Н., & Костів, О. (2024). *Українська діалектологія*. Видавництво ПП "Магнолія 2006".
- Шило, Г. (1957). *Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра*. Львівський державний педагогічний інститут.
- Шило, Г. (2008). *Наддністрянський регіональний словник*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- AGB: Rieger, J. (1980–1991). *Atlas gwar bojkowskich*. W 7 t. Zakład narodowy im. Ossolińskich.
- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyjskiego we Lwowie w skutek fundacji Alexandra hr. Stadnickiego, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego* (1868), 1. Zakład narodowy im. Ossolińskich.
- AUGN: Rieger, J. (2017). *Atlas ukraińskich gwar nadszańskich*. W 2 t. Wydział "Artes liberales" Uniwersytetu Warszawskiego.

References

- AGB: Rieger, J. (1980–1991). *Atlas gwar bojkowskich*. W 7 t. Zakład narodowy im. Ossolińskich [in Polish].
- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyjskiego we Lwowie w skutek fundacji Alexandra hr.*

- Stadnickiego, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego (1868), 1. Zakład narodowy im. Ossolińskich [in Polish].
- AUGN: Rieger, J. (2017). *Atlas ukraińskich gwar nadszańskich*. W 2 t. Wydział "Artes liberales" Uniwersytetu Warszawskiego [in Polish].
- AUM: Matviias, I. (Ed.). (1988). *Atlas of the Ukrainian Language*. U 3 t. T. 2: *Volhynia, Nadnistranshchyna, Zakarpattia, and adjacent lands*. Naukova dumka [in Ukrainian].
- Bandrivskiy, D. (1960). *Dialects of the Pidbuzkyi district of the Lviv region*. Vydavnytstvo Akademii Nauk Ukrainy RSR [in Ukrainian].
- Bychko, Z. M. (1997). *Dialect dictionary of Opillya* [in Ukrainian].
- Bychko, Z. M. (2005). *Dniester dialects. Short dictionary*. Lider [in Ukrainian].
- Havinskyi, A., & Lukomskiy, Yu. (2013). To the archaeological cadastre of the Lviv region: Sambir region. *Materials and research on the archaeology of the Carpathian region and Volhynia*, 17, 233–251 [in Ukrainian].
- Hlushko, M. (2018). Historical and ethnographic zoning of Ukraine: current status and scientific prospects. *Folk art and ethnology*, 3(373), 9–21 [in Ukrainian].
- Hlushko, M., & Khomchak, L. (Comp.). (2027). *Nadsyannya: traditional culture and way of life (ethnolinguistic materials)*. I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Horbach, O. (1993). The dialect of Komarna and Komarnyanshchyna. U O. Horbach, *Collected articles*. Vol. V: *Dialectology* (p. 157–171) [in Ukrainian].
- Kotovych, V. (2021). *Names of cities in Ukraine: linguistic and cultural dictionary*. Posvit [in Ukrainian].
- Kupchynskiy, O. (2004). *Acts and documents of the Galicia-Volhynia principality of the 13th – first half of the 14th centuries. Research. Texts*. Naukove tovarystvo im. Shevchenka [in Ukrainian].
- Kysilevskiy, K. (1962). Linguistic features of the Nadnistranskyi dialect. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*, 169, 283–297 [in Ukrainian].
- Lev, V. (Ed.). (1987). *Komarno-Rudky and the surrounding area. A collection of historical, memoir, geographical, and everyday materials* [in Ukrainian].
- Osmanova, V. (2025). Oral history as a method and source for dialectological studies. *Язык в регионе, регион в языке*, 6, 371–387 [in Ukrainian].
- Pshepiurska-Ovcharenko, M. (2007). *The language of Ukrainians in Nadsyannya* [in Ukrainian].
- Pura, Ya. O. (1958). *Languages of Western Drohobych Region*. Lvivskiy derzhavnyi pedahohichnyi instytut [in Ukrainian].
- RMTG: Rudkivska territorial community. <https://rudkivskagromada.gov.ua/prezentaciya-ukrainskoju-movoju-17-55-28-12-06-2025/> [in Ukrainian].
- Shylo, H. (1957). *Southwestern dialects of the Ukrainian SSR north of the Dniester River*. Lvivskiy derzhavnyi pedahohichnyi instytut [in Ukrainian].
- Shylo, H. (2008). *Dniester Regional Dictionary*. I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- UD: Hlibchuk, N., & Kostiv, O. (2024). *Ukrainian dialectology*. Vydavnytstvo PP "Mahnoilia 2006" [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 08.01.26
 Прорецензовано / Revised: 18.02.26
 Схвалено до друку / Accepted: 31.03.26
 Опубліковано / Published: 31.05.26

Tetiana YASTREMSKA, DSc (Philology), Senior Researcher

ORCID ID: 0000-0001-9619-7730

e-mail: tetyana.yastremska@gmail.com

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine

DIALECTOLOGICAL STUDY OF THE MICRO-REGION: RUDKIVSHCHYNA

Background. The relevance of researching the Rudkivshchyna (Rudechchyna) micro-region, which covers the territory of the Rudkivska urban community in the Sambir district of the Lviv region, is determined by the insufficient study of this region in Ukrainian dialectology, as well as the need to record living speech in the context of the rapid disappearance of traditional dialectal features. The aim of the study is to provide a comprehensive description of the dialectal features of the Rudkivshchyna dialects and to determine their place in the system of the south-western dialect of the Ukrainian language.

Methods. The material was collected during a folklore and dialectological expedition to seven settlements in the micro-region using the expedition-field method. A specially designed questionnaire was used, focused on recording oral history and linguistic identity. The analysis was carried out taking into account data from linguogeography, comparative dialectological and descriptive methods, as well as the results of previous dialectological studies of neighbouring regions.

Results. Based on the study, it was found that the dialects of Rudkivshchyna belong to the Dniester dialect of the Galician-Bukovinian group of the southwestern dialect, while in the westernmost settlements, features of transitional Dniester-Sian dialects were found, and in the south, features of Dniester-Boiko dialects. The phonetic and morphological features of dialects are characterised, in particular vocalism, consonantism, archaic forms of inflection of nouns, pronouns, numerals and verbs. The recorded texts testify to the variability of linguistic features and the preservation of elements of the traditional linguistic system.

Conclusions. The study confirms the effectiveness of the micro-regional approach for accurately defining dialect boundaries and transition zones. The collected material provides a valuable basis for compiling a dictionary of Rudkivshchyna dialects and for further linguistic-geographical and interdisciplinary studies.

Keywords: Ukrainian dialectology, Southwestern dialect group, Dniester dialect, transitional dialects, phonetic features, morphological features; oral history.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.